

Sygn. akt II UK 179/09

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 lutego 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Bogusław Cudowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z wniosku S. C.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 3 lutego 2010 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 20 stycznia 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego i przekazuje
sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 3 czerwca 2008 r. Sąd Okręgowy zmienił zaskarżoną decyzję pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 15 lutego 2008 r. w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy S. C. prawo do emerytury począwszy od 8 maja 2008 r. i oddalił odwołanie w pozostałej części.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego złożył pozwany, zarzucając: 1) naruszenie prawa procesowego, tj. art. 477¹⁴ § 1 i 2 k.p.c. poprzez przyznanie wnioskodawcy prawa do emerytury od 8 maja 2008 r., mimo iż na dzień wydania decyzji brak było podstaw prawnych do przyznania prawa; 2) naruszenie prawa materialnego, tj. a) art. 29 ust. 2 ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.; dalej ustawa o emeryturach i rentach) poprzez przyznanie prawa do świadczenia, mimo iż wnioskodawca w dniu zgłoszenia wniosku o emeryturę nie był pracownikiem, ani w okresie ostatnich 24 miesięcy nie pozostawał w stosunku pracy co najmniej 6 miesięcy, a także będąc rencistą nie pozostawał przed przejściem na rentę w ubezpieczeniu pracowniczym, lecz prowadził działalność gospodarczą; b) naruszenie art. 68 ust. 1 pkt 1 lit. b ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 1998 r. Nr 137, poz. 887 ze zm.) poprzez przyznanie prawa do emerytury za okres po 8 maja 2008 r., w sytuacji gdy wnioskodawca nie złożył nowego wniosku o świadczenie. Skarżący wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 20 stycznia 2009 r. apelację oddalił. W uzasadnieniu podkreślono, że ustalenia faktyczne i rozważania prawne Sądu Okręgowego Sąd przyjął jako własne. Wnioskodawca miał ukończone 60 lat, posiada 40-letni okres składkowy i nieskładkowy. Ostatnim tytułem podlegania ubezpieczeniu społecznemu w okresie pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy było zatrudnienie w okresie od 8 października 2001 r. do 28 lutego 2002 r. i od 1 marca 2002 r. do 31 marca 2003 r. W chwili wyrokowania przez Sąd Okręgowy wnioskodawca spełnił więc przesłanki do otrzymania emerytury na

podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach w brzmieniu obowiązującym po nowelizacji z 8 maja 2008 r.

Art. 29 ust. 1 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach w brzmieniu sprzed nowelizacji z 8 maja 2008 r. a także w brzmieniu obowiązującym w dacie wyrokowania przez Sąd Okręgowy stanowił, że ubezpieczeni urodzeni przed 1 stycznia 1949 r., którzy nie osiągnęli wieku emerytalnego określonego w art. 27 pkt 1, mogą przejść na emeryturę: 1) kobieta – po osiągnięciu wieku 55 lat, jeżeli ma co najmniej 30-letni okres składkowy i nieskładkowy albo jeżeli ma co najmniej 20-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz została uznana za całkowicie niezdolną do pracy; 2) mężczyzna – po osiągnięciu wieku 60 lat, jeżeli ma co najmniej 25-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz został uznany za całkowicie niezdolnego do pracy. Mężczyzna w odróżnieniu od kobiety nabywał prawo do świadczenia na odrębnie ustalonych zasadach.

W uzasadnieniu przypomniano o wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 października 2007 r., P 10/07 OTK-A 2007, nr 9, poz. 107, w którym Trybunał uznał, że art. 29 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach w zakresie, w jakim nie przyznaje prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym mężczyźnie, który – odpowiednio jak kobieta, która nabywa to prawo po osiągnięciu wieku 55 lat i co najmniej 30-letniego okresu składkowego i nieskładkowego – osiągnął wiek 60 lat i co najmniej 35-letni okres składkowy i nieskładkowy, jest niezgodny z art. 32 i art. 33 Konstytucji. W punkcie II wyroku Trybunał wskazał, że przepis wymieniony w części I wyroku, w zakresie w nim wskazanym, traci moc obowiązującą z upływem dwunastu miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw. Odroczenie terminu utraty mocy obowiązującej zakwestionowanego przepisu oznacza, że do tego momentu stan prawny nie ulega zmianie. Wyrok nie wywołał skutku rozporządzającego i nie skorygował wadliwego przepisu przez jego uzupełnienie, gdyż kompetencje do stanowienia prawa ma jedynie ustawodawca.

W związku z tym, brak jest podstawy materialnoprawnej, która umożliwia uwzględnienie żądania wnioskodawcy za okres wcześniejszy, tj. przed dokonaniem zmiany przepisu.

Ustawodawca zrealizował obowiązek nałożony przez art. 190 ust. 4 Konstytucji i ustawą z dnia 28 marca 2008 r. o zmianie ustawy o emeryturach i

rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2008 r., nr 67, poz. 411) zmienił brzmienie art. 29 ust. 1 pkt 2 z dniem 8 maja 2008 r.

Do wejścia w życie wskazanej zmiany przepisu art. 29 ustawy o emeryturach i rentach istniała luka prawna w zakresie ewentualnych uprawnień do wcześniejszej emerytury mężczyzn urodzonych przed 1 stycznia 1949 r., którzy tylko udokumentowali co najmniej 35 letni staż ubezpieczeniowy i osiągnęli wiek 60 lat, w przeciwieństwie do kobiet, które już po osiągnięciu niższego wieku i wymaganego stażu, bez względu na ocenę niezdolności do pracy nabywały prawo do świadczenia. Przez określony czas obowiązywał niekonstytucyjny przepis. Nie pozwalało to Sądowi Okręgowemu realizować gwarancji konstytucyjnych oraz wybrać środka w postaci stosowania analogii w celu osiągnięcia efektu najbliższego nakazowi wykładni TK i stosowania prawa w zgodzie z Konstytucją, za okres przed datą nowelizacji. Dopiero od daty wejścia w życie zmiany art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach mężczyźni urodzeni przed 1 stycznia 1949 r., którzy nie osiągnęli wieku emerytalnego określonego w art. 27 pkt 1 tej ustawy, mogą przejść na emeryturę po osiągnięciu wieku 60 lat, jeżeli mają co najmniej 35-letni okres składkowy i nieskładkowy albo jeżeli mają co najmniej 25-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz zostali uznani za całkowicie niezdolnych do pracy.

Sąd Okręgowy rozstrzygając sprawę, miał podstawy materialnoprawne do zmiany decyzji wydanej przez organ rentowy zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa w dacie wyrokowania. Zgodnie z art. 316 k.p.c. sąd wydaje wyrok, biorąc za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy. Dotyczy to również obowiązującego w tym momencie stanu prawnego.

Skargą kasacyjną organu rentowego zaskarżono wyrok w całości, zarzucając naruszenie prawa materialnego przez błędne zastosowanie art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy, po dokonaniu błędnej wykładni art. 29 ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach (ze zmianami z Dz. U. z 2008 r. Nr 67, poz. 411). Niezasadnie oddalono bowiem apelację organu rentowego od wyroku Sądu I instancji, który przyznał wnioskodawcy prawo do wcześniejszej emerytury. W przypadku wnioskodawcy ostatnie ubezpieczenie społeczne nie wynikało ze stosunku pracy, lecz z umowy

zlecenia. Nie pozostawał on w stosunku pracy co najmniej 6 miesięcy w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Nie udowodnił również 35-letniego okresu podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy.

Wnosząc o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, wskazano jej oczywistą zasadność. Skarżący wnosił ponadto o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz zmianę wyroku Sądu Okręgowego z dnia 3 czerwca 2008 r. w części przyznającej wnioskodawcy prawo do wcześniejszej emerytury od 8 maja 2008 r. przez oddalenie odwołania w całości.

W skardze podkreślono, że Sąd Apelacyjny rozpoznając apelację organu rentowego od części wyroku Sądu Okręgowego, w której przyznane zostało wnioskodawcy prawo do wcześniejszej emerytury, uwzględnił niesporny między stronami stan faktyczny sprawy. Ze stanu faktycznego wynika, że ubezpieczony urodził się 2 lutego 1944 r., udowodnił ponad 40 letni okres składkowy i nieskładkowy, od 14 kwietnia 2001 r. stałe pobiera rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy i wykonywał pracę na podstawie umowy zlecenia w latach 2001-2003.

Z dowodów dotyczących podlegania przez wnioskodawcę ubezpieczeniom społecznym wynika, że ostatnim ubezpieczeniem emerytalnym i rentowym wnioskodawcy nie było ubezpieczenie pracownicze ale praca wykonywana na podstawie umowy zlecenie w okresie pobierania renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy uzyskanej bezpośrednio po ustaniu ubezpieczenia emerytalnego i rentowego z tytułu prowadzenia przez wnioskodawcę pozarolniczej działalności gospodarczej.

W skardze przedstawiono wykaz: 1) okresów składkowych, w których wnioskodawca podlegał ubezpieczeniu społecznemu z tytułu umowy o pracę: od 2 września 1961 r. do 18 grudnia 1961 r. (3 miesiące i 17 dni), od 27 grudnia 1961 r. do 31 sierpnia 1965 r. (3 lata, 8 miesięcy i 5 dni), od 01 września 1965 r. do 16 listopada 1965 r. (2 miesiące i 16 dni), od 17 listopada 1965 r. do 15 maja 1968 r. (12 lat, 5 miesięcy i 29 dni), od 16 maja 1968 r. do 31 sierpnia 1971 r. (3 lata, 3 miesiące i 16 dni), od 1 kwietnia 1974 r. do 31 grudnia 1974 r. (8 miesięcy i 31 dni),

od 2 września 1971 r. do 31 marca 1974 r. (2 lata, i 7 miesięcy), od 1 stycznia 1975 r. do 1 stycznia 1992 r. (17 lat i 1 dzień), od 1 marca 1992 r. do 30 listopada 1992 r. (9 miesięcy), od 1 stycznia 1993 r. do 1 stycznia 1993 r. (1 dzień), od 31 stycznia 1993 r. do 30 kwietnia 1995 r. (12 lat i 3 miesiące) – razem: 33 lata, 3 miesiące i 26 dni oraz 2) wykaz okresów nieskładkowych, przypadających w wymienionych wyżej okresach: od 3 października 1994r. (9 dni), od 7 listopada 1994 r. do 30 listopada 1994 r. (24 dni), od 15 lutego 1995 r. do 3 sierpnia 1995r. (5 miesięcy i 19 dni) – razem: 6 miesięcy i 22 dni. Suma okresów składkowych i nieskładkowych z tytułu pozostawania w stosunku pracy wynosi zatem 33 lata, 10 miesięcy i 18 dni.

W dacie zgłoszenia wniosku o ustalenie prawa do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy wnioskodawca pozostawał w ubezpieczeniu społecznym z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej: od 15 września 1995 r. do 6 lutego 2001 r. (dowód: karta nr 19 i 22 akt rentowych) a po nabyciu prawa do renty - od 08 października 2001 r. do 15 maja 2003 r. – z tytułu pracy na podstawie umowy zlecenie (dowód: karta nr 33, 50 i 58 akt rentowych).

Wobec tych niespornych okoliczności faktycznych nie budzi wątpliwości, że wnioskodawca nie spełniał warunku posiadania statusu pracownika ostatnio przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę.

Nie będąc pracownikiem przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę ani nie wykazując 35-letniego okresu pozostawania w tzw. pracowniczym ubezpieczeniu społecznym wnioskodawca nie nabył prawa do wcześniejszej emerytury.

Stwierdzono, że ubezpieczony nie tylko nie był pracownikiem w okresie poprzedzającym złożenie wniosku o emeryturę, lecz także nie był w tej dacie osobą uprawnioną do renty z tytułu niezdolności do pracy związanej z podleganiem pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu. Pomimo, że zarzut braku statusu pracowniczego po stronie wnioskodawcy organ rentowy zgłaszał w apelacji, Sąd II instancji uznał apelację za niezasadną.

W dalszej części skargi podkreślono jednak, że bezsporne jest, że wnioskodawca spełnił warunek dotyczący osiągnięcia wieku 60 lat i ponad 35-letniego okresu składkowego, wskazując przy tym, że prawo do wcześniejszej emerytury na zasadach określonych w art. 29 ustawy o emeryturach i rentach przysługuje wyłącznie pracownikom (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8

lutego 2006 r., III UZP 3/05, OSNP 2007, nr 5-6, poz. 84, wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 września 2000 r., K 1/00, OTK 2000, nr 6, poz. 185, wyroku Sądu Najwyższego z dnia 24 września 2004 r., II UK 471/03, OSNP 2005, nr 6, poz. 88.).

Spełnienia warunku posiadania statusu pracownika ostatnio przed zgłoszeniem wniosku oraz pozostawania w stosunku pracy przez co najmniej 6 miesięcy w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym nie wymaga się od ubezpieczonych którzy przez cały wymagany okres podlegali ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy. Zdaniem organu rentowego wnioskodawca pozostawał w stosunku pracy łącznie przez 33 lata, 10 miesięcy i 18 dni, zamiast wymaganych 35 takich lat a zatem nie może korzystać ze zwolnienia od warunku bycia ostatnio pracownikiem (art. 29 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty podniesione skardze kasacyjnej okazały się uzasadnione.

Wstępnie należy ustalić, że do rozstrzygnięcia niniejszej sprawy będą miały zastosowanie przepisy ustawy emerytalnej w brzmieniu po zmianie dokonanej w 2008 roku.

Należy zauważyć, że w art. 29 ustawy z dnia 17 grudnia o emeryturach i rentach z FUS prawo do tzw. wcześniejszej emerytury jest uzależnione nie tylko od wieku i posiadania odpowiednich okresów składkowych i nieskładkowych, co było głównym przedmiotem rozważań Sądu Apelacyjnego w kontekście wyroku Trybunału Konstytucyjnego. Należy jednak zauważyć, że Sąd ten ograniczył się do lakonicznego stwierdzenia, iż wnioskodawca miał ukończone 60 lat i 40 letni okres składkowy i nieskładkowy. W skardze kasacyjnej podniesiono zaś, że ubezpieczony nie udowodnił 35 letniego okresu podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu z tytułu pozostawania w stosunku pracy.

Emerytura ta przysługuje po spełnieniu warunków określonych w art. 29 ust. 2 ustawy. Z przepisu tego wynika, że emerytura przysługuje ubezpieczonym, którzy ostatnio, przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę byli pracownikami (ust. 2 pkt 1)

oraz w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym pozostawali w stosunku pracy co najmniej przez 6 miesięcy, chyba że w dniu zgłoszenia wniosku o emeryturę są uprawnieni do renty z tytułu niezdolności do pracy (ust. 2 pkt 2).

Warunków powyższych nie wymaga się od ubezpieczonych, którzy przez cały wymagany okres, o którym mowa w ust. 1 pkt 1 i 2 podlegali ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy.

Z zestawienia przepisów (warunków) określających przesłanki nabycia prawa do wcześniejszej emerytury wynika zatem, że konieczne jest ustalenie nie tylko długości okresu podlegania ubezpieczeniu, ale także jego pracowniczego charakteru. Sąd Apelacyjny nie określił jednak jakiego rodzaju są okresy składkowe i nieskładkowe.

Ponadto warunek określony w art. 29 ust. 2 pkt 1 ustawy spełnia tylko ten ubezpieczony, który ostatnio przed złożeniem wniosku podlegał ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia w charakterze pracownika (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2009 r., III UK 6/09 czy uchwałę z dnia 17 grudnia 2009 r., I UZP 7/09). Sąd Apelacyjny stwierdza jedynie, że ostatnim tytułem podlegania ubezpieczeniu społecznemu było „zatrudnienie”. Tymczasem w dacie zgłoszenia wniosku o rentę wnioskodawca pozostawał w ubezpieczeniu społecznym z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej. Tak więc wynika z tego, że ubezpieczony nie spełnił warunków z art. 29 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 ustawy. Nie mając zaś 35 letniego okresu podlegania ubezpieczeniu pracowniczemu nie mógł być zwolniony z tych wymogów na podstawie art. 29 ust. 3 ustawy. Tym samym przyznanie wnioskodawcy prawa do wcześniejszej emerytury naruszyło wskazane wyżej przepisy prawa materialnego.

W chwili obecnej nie ma wątpliwości, że ubezpieczenie pracownicze nie musi być znaczące w stosunku do całego okresu ubezpieczenia. Jednak musi ono poprzedzać wystąpienie z wnioskiem o wcześniejszą emeryturę, chyba że wypełnia cały wymagany okres ubezpieczenia. Tak więc koniecznym warunkiem nabycia prawa do emerytury było w niniejszej sprawie to, aby ostatnim tytułem do podlegania ubezpieczeniom społecznym było pozostawanie w stosunku pracy.

Niedopuszczalne jest również przyjęcie, iż wykonywanie umowy zlecenia w okresie pobierania renty powoduje nabycie statusu pracowniczego. Odmienne stanowisko w tej kwestii wyraził Sąd Najwyższy w uchwale I UZP 7/09. Stwierdzono w niej, że ubezpieczeni urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 r., którzy po rozwiązaniu stosunku pracy do czasu złożenia wniosku o wcześniejszą emeryturę otrzymywali świadczenie przedemerytalne i w okresie jego pobierania zawarli umowę zlecenia z tytułu której podlegali ubezpieczeniom społecznym, nie mogą być uznani za ubezpieczonych, którzy ostatnio, przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę byli pracownikami, w rozumieniu art. 29 ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej.

Ostatecznie należy stwierdzić, że rozstrzygnięcie niniejszej sprawy jest uzależnione od ustalenia długości i charakteru stażu ubezpieczeniowego wnioskodawcy oraz od ustalenia statusu pracowniczego w rozumieniu art. 29 ust. 2 ustawy. Także z tych względów należało uznać, że zarzuty skargi kasacyjnej były uzasadnione.

Z powyższych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., orzeczono jak w sentencji wyroku.